

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ХІМІЧНОЇ АДИКЦІЇ У ДІВЧАТ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗНЗ

Блінова В. А.

Наук. керівн.: **Клімчук В. А.**

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Необхідність профілактики різних видів девіантної поведінки підлітків на сьогодні зумовлена ризиками їхнього психофізіологічного розвитку та особливостями сучасної соціокультурної ситуації, яка сприяє формуванню у них хімічних і нехімічних залежностей, соціальної дезадаптації, зниженню відповідальності за власне здоров'я і характер взаємодії з іншими членами суспільства [2, с. 54]. В результаті інтенсивного розширення кола адикцій, в основі яких знаходяться нікотин, алкоголь, наркотичні речовини, а також азартні, комп'ютерні ігри, Інтернет, у дівчат-підлітків все більше виявляється девіантна поведінка.

Зараз поширюється інтегративний підхід до розв'язання проблеми формування здоровою способу життя підростаючого покоління, який передбачає єдність фізичного, духовного та соціального аспектів здоров'я. На думку сучасних вчених проблема формування у підлітків здорового способу життя є багатоаспектною. Вона охоплює впровадження нового змісту забезпечення умов для позитивного впливу на всі складові здоров'я і поширення інноваційних технологій збереження і зміцнення здоров'я [1, с. 43].

Життя людини може складатися по-різному, стан здоров'я - також, але головним у ньому буде те, як сама людина сприймає всі ці обставини, як вона ставитися до оточуючих, як вона переживає події свого буття. Саме це є предметом соціально-педагогічного аналізу, і саме це визначає, чому одна дитина, незважаючи на несприятливі умови життя, виростає достойною людиною, а інша, що виховується начебто в заможній, благополучній сім'ї, починає вживати алкоголь або навіть наркотики. Необхідність дослідження саме психологічного аспекту боротьби з алкоголізмом та наркоманією неповнолітніх полягає в тому, що цей підхід

має розв'язати сутність існуючих питань. Якщо завдання медицини - боротися з наслідком дії наркотиків, а правоохоронних органів - перекрити шляхи доступу психотропних речовин до неповнолітніх, то завдання соціальних педагогів полягає у тому, щоб добитися того, щоб людина сама не бажала вживати алкоголь, тютюн чи наркотики. Якщо будуть знайдені соціально-педагогічні механізми формування установки на здоровий спосіб життя засобами фізичного виховання, то медичні та юридичні аспекти відпадуть самі собою [3, с. 112].

Сучасним дівчатам у підлітковому віці варто приділити належну увагу своєму здоров'ю – хімічна адикція, яка так поширена серед молоді, негативно впливає на процес інтеграції в суспільство, засвоєння ними моральних норм та правил. Через недотримання здорового способу життя дівчата часто стикаються з репродуктивною проблемою.

Метою дослідження є обґрунтування змісту соціально-педагогічної профілактики поширення хімічної адикції у дівчат підліткового віку в умовах ЗНЗ засобами фізичного виховання.

Адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій. У результаті такої поведінки людина існує у своєрідному «віртуальному» світі. Вона не тільки не вирішує своїх проблем, але й зупиняється в особистісному розвитку, а в окремих випадках навіть деградує [5, с. 72].

Проблема адикції з'являється, коли прагнення втекти від реальності, пов'язане зі зміною свідомості, стає центральною ідеєю. У підлітковому віці, в період статевого дозрівання, поведінка значною мірою визначається характерними для цього періоду реакціями емансипації, прагненням до товариства, захопленнями. Ці ж чинники часто сприяють тому, що підлітки потрапляють у групи, де практикується вживання алкоголю, тютюну і наркотиків, особливо якщо в цих групах можна задовольнити певні потреби підлітка [9, с. 114].

У підлітків існує схильність до адиктивної поведінки. Така особистісна схильність має певні компоненти, які проявляються

поступово. До них належить: відсутність мотивації; несформованість функції прогнозування поведінки; низький рівень самоусвідомлення; низький рівень самоповаги; самозахист від діяльності при появі труднощів [3, с. 74].

Звичайно, своєчасна психолого-педагогічна корекція набуття і прояву адиктивної поведінки дозволяє уникнути ускладнень у життєдіяльності особистості, якщо з нею своєчасно організувати профілактичну роботу. Для оцінки підлітка щодо залежного типу виділяються ознаки, п'ять з яких достатньо для діагностики залежності: нездатність приймати рішення без ради інших людей; готовність дозволяти іншим приймати важливі для нього рішення; готовність погодитися з іншими, щоб не бути відкинутим (навіть якщо інші не праві); утруднення почати якусь справу самотійно; готовність добровільно йти на виконання принизливих чи неприємних робіт з метою придбати підтримку і любов оточуючих людей; погана переносність самотності і готовність на значні зусилля, щоб її уникнути; відчуття спустошеності чи безпорадності, коли обривається близький зв'язок; страх бути відкинутим; легка ранимість, піддатливість найменшій критиці чи несхваленню з боку оточуючих [1, с. 90].

У результаті такої поведінки людина існує у своєрідному віртуальному світі. Вона не тільки не вирішує своїх проблем, але й зупиняється в особистому розвитку, навіть деградує. Спосіб взаємодії з діяльністю шляхом відходу від реальності свідомо обирають підлітки, котрі негативно ставляться до реальності. Вони підсвідомо вважають себе нездатними адаптуватися до неї. При цьому, як правило, спостерігається небажання пристосовуватись до дійсності внаслідок її недосконалості, консервативності, одноманітності. Відхід від реальності шляхом зміни психічного стану може пов'язуватися з бажанням змінити свій психічний стан, наприклад, позбутися пригноблення, втоми, відволіктися від неприємних роздумів. Для досягнення своєї мети людина використовує певні способи, які поступово стають звичками, стереотипами поведінки, спрямованими на отримання задоволення. У підлітковому віці передчуття радості є задоволенням. Не менш значуще отримання задоволення від процесу вживання психоактивних речовин [3, с. 44].

Соціально-педагогічна профілактика, в загальному значенні, - це науково обґрунтований і вчасно застосований вплив на вихованців з метою збереження їх функціонального стану, попередження можливих негативних процесів у їх життєдіяльності [3, с. 44]. На думку А. Капської, соціально-педагогічна профілактика має базуватися на нормалізації відхилень у поведінці підлітка і стимулюванні його власної активності у протидії негативним факторам мікросередовища, в якому перебуває розвиток і формування його особистості [4, с. 225].

Відповідно до мети та завдань нашого дослідження, ми пропонуємо розглядати профілактику хімічної залежності серед дівчат-підлітків засобами фізичного виховання як цілеспрямовану, збалансовану діяльність усіх суб'єктів профілактики, яка має на меті зниження ризику вживання хімічних речовин серед підлітків, створення умов для реалізації особистісного потенціалу дівчат, підвищення рівня соціальної активності особистості, задоволення потреб підлітка в отриманні інформаційно-просвітницьких, консультативних послуг, медико-соціальної, корекційно-реабілітаційної допомоги.

На основі теоретичного аналізу літературних джерел з обраної проблеми дослідження можемо запропонувати методичні рекомендації щодо успішної реалізації програми соціально-педагогічної профілактики хімічної адикції серед підлітків – учнів загальноосвітнього навчального закладу засобами фізичного виховання.

Можна виділити ряд окремих форм і видів роботи, які використовуються для превенції адиктивної поведінки у дівчат-підлітків та поширення у свідомості учениць важливості збереження здорового способу життя, шляхом фізичних вправ:

- тематичні години спілкування – обмін інформацією у підлітковій групі за участі залучених фахівців, цікавих гостей або без них. Пропонуємо таку тематику годин: «Пізнай себе», «Твоє здоров'я у твоїх руках», «Шкідливі звички: як їх позбутися», «Досягнення у спорті параолімпійців», «Як не потрапити на гачок», «Роль спорту в моєму житті», тощо.

- Інтерактивні бесіди - невимушене, відверте спілкування з актуальних питань в умовах співпраці і взаємодії, «на рівних».

- Дискусія – активний метод навчання, який застосовується для обговорення актуальних проблем у групі. Цей метод корисний для вивчення точок зору на проблему вживанням наркотиків, алкоголю, тютюну у підлітковому та молодіжному середовищі усіх членів групи і для надання можливості усім присутнім зробити відповідні висновки.

- Конкурс плакатів соціальної реклами, малюнків на тематику поширенням спорту витіснимо шкідливі звички.

- Спортивний квест, напружений на тематику витіснення шкідливих звичок фізичними вправами.

- Інтерактивна лекція в руслі нашої проблеми передбачає цілісний виклад для підлітково-юнацької аудиторії певної інформації, пов'язаної з проблемою вживання наркотиків, алкоголю, наркотину з аргументацією і поясненнями. Інтерактивна лекція - це тематичний виступ із застосуванням активних форм навчання: фасилітація; керована дискусія або бесіда; модерація; демонстрація слайдів або навчальних фільмів; мозковий штурм; мотиваційна мова; кейс-метод (розгляд ситуацій) тощо.

- «Круглий стіл» - обговорення за круглим столом актуальних для підлітків питань. Проблема для обговорення визначається самими учнями методом «параду ідей» (учні обирають одну-дві теми, які вони хотіли б обговорити під час «круглого столу»).

- Соціально-педагогічний тренінг з проблем підліткової залежності від алкоголю, наркотиків та нікотину має здійснювати інтенсивне навчання, результат якого досягається завдяки власній активній роботі й підліток є учасником цього процесу. Знання не подаються в готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності кожного підлітка. У центрі уваги - соціальне навчання підлітків та їх інтенсивна взаємодія.

Програма профілактики впроваджувалася у навчально-виховний процес поступово: спочатку діагностичні засоби, що забезпечували проведення первинної діагностики; потім поступове впровадження програми в життя, проведення бесід, тренінгів, обговорень тощо; наприкінці проведення вторинного тестування, завдяки результатам якого можливо перевірити ефективність проведеної роботи.

Результативність програми профілактики хімічної адикції серед дівчат-підлітків залежить від того, як подається інформація і які методи

використовуються; від їхньої тривалості, послідовності і змістового наповнення. Тож формування ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих є одним із пріоритетних напрямів роботи педагогів, працівників психологічної служби – фахівців, які мають безпосередній контакт із дітьми та підлітками, займаються їхнім навчанням і вихованням. Тільки комплексний підхід може забезпечити ефективність превентивної роботи щодо вживання психоактивних речовин учнівської молоді.

Виявлено, що в дівчат-підлітків існує постійна потреба в отриманні та оновленні інформації, яка стосується не лише наслідків уживання психоактивних речовин. Тому в ході підготовки та проведення просвітницьких заходів особливу увагу слід приділити чинникам, що підштовхують до початку вживання шкідливих речовин та засобам їх впливу.

Профілактика хімічної адиктивності в освітньому середовищі має велике значення – школа являє собою унікальну й вельми важливу платформу для вживання заходів з профілактики. Профілактична діяльність, як правило, будується на комплексній основі і забезпечується спільними зусиллями вихователів, вчителів, психологів, медиків, соціальних педагогів, співробітників правоохоронних органів.

На підсумок нашої роботи, варто зазначити, що профілактичну діяльність можна побудувати таким чином, щоб вона могла зацікавити дівчат-підлітків, тим паче, якщо використовувати засоби фізичного виховання. Тому варто продовжувати проводити профілактичну діяльність в навчальних закладах на різних рівнях задля того аби попередити, або вчасно допомогти дитині обрати здоровий спосіб життя та попередити розвиток хімічної адикції.

Література

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Василькова Ю. В. Методика и опыт работы социального педагога. – М.: Академия, 2001.- 160 с.

3. Грибан В. Г. Валеологія : підручн. – К.: Центр учбової літератури, 2001. – 214 с.
4. Жабокрицька О. В. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності Автореф. дис. канд. пед. наук. (13.00.07) / Інститут проблем виховання АНП України – К., 2004. – 17 с.
5. Зверєва І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 432 с.